

‘Den goeden geest en de prettige verhouding’

Pieter van Dooren 100 jaar stoom

Ton Wagemakers

Kees Daar aon de Laj zal 't fist zijn in 't veurjaor. Den 28 sten Mai is 't 100 jaar geleyen dè Pieter van Dooren veur 't irst in 't Zuiden van ons laand de stoomkracht in z'n febriek brocht!

Bart De Van Dooren's zijn altij veuruitstrevende fabrikaanten gewist!

Kees Ik maag alles nog nie uit 't builtje klappen mar in stilte wordt er hard gewerkt.

Bart Is er al 'n comité saomengesteld ter huldiging of zoo!

Kees Stil Bart nie zoo veurtvaorend zijn, alles stap voor stap.

Zo ging dat voor de oorlog in Tilburg. Kees en Bart bespraken elke week op populaire wijze de roddels en de geruchten in de Tilburgsche Post. Ditmaal hadden ze het bij het rechte eind.

In 1827 had Pieter van Dooren, als eerste Tilburgse textielabrikant, voor zijn spinnerij en vollerij een stoomwerktuig, gekocht. Dit was ingehaald met het gooien van stenen door het werkvolk, en met muziek — de Harmonie speelde — door de hogere standen. Verzet en feest. Hoe moesten patroon en werklieden met elkaar omgaan in een echte stoomfabriek? Er moest nog geleerd worden, hoe ze

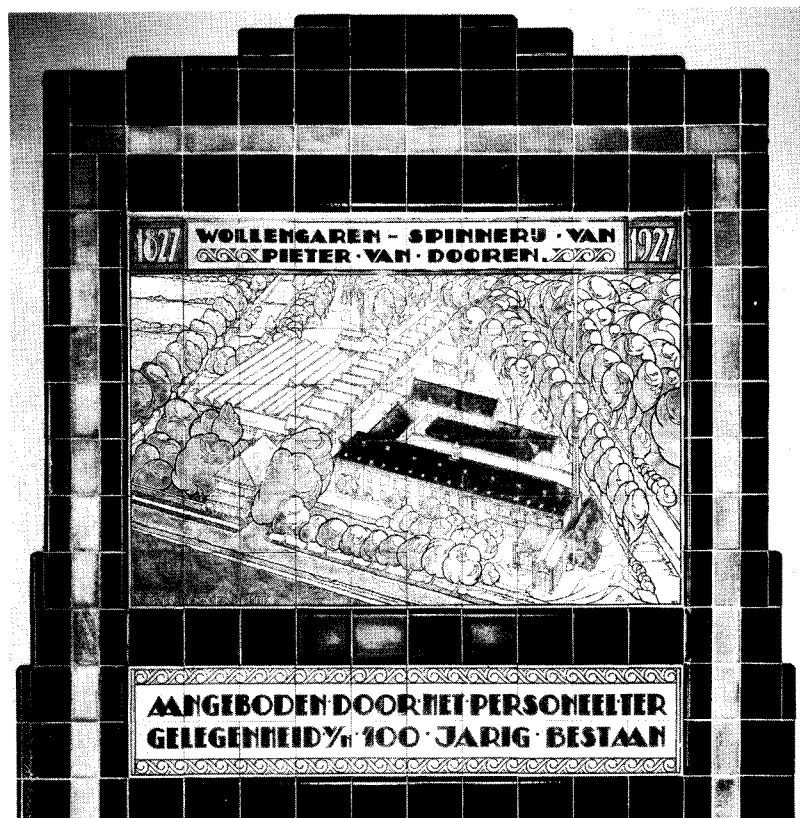
met elkaar konden omgaan in conflict en in harmonie.

Dit verhaal gaat over hoe 100 jaar later, in 1927, bij Pieter van Dooren over de ideale harmonie door de firmanten, arbeiders en samenleving gedacht werd. Tot nog toe is bij het bestuderen van de Tilburgse textielgeschiedenis het fabrieksfeest als historische bron nauwelijks gebruikt. In het eerste nummer van dit tijdschrift heb ik geschreven over een fabrieksfeest bij H. Eras en Zonen in mei 1885. Tòen werd als ideale harmonie tussen patroons en werkvolk gezien: 'Gemeenschap en toch begrepen onderdanigheid'. In 1927 heeft de ideale harmonie, dat wil zeggen de geaccepteerde ongelijke verhouding, een gewijzigde inhoud gekregen. In de toekomst zal ik een aantal fabrieksfeesten uit de 19e en 20e eeuw op dit aspect onderzoeken om de verschuivingen in beeld te brengen. Het artikel over de harmonie-gedachte bij Eras in 1885 en dit over Pieter van Dooren in 1927 kunnen als de eerste bouwstenen gezien worden.

Tegeltableau

Het feest ving aan met een reünie van het personeel en een gezamenlijk avondeten op vrijdag 27 mei. Daarna trok het personeel al zingende 'Zonder onzen heer Van Dooren kunnen wij niet leven' (zeer toepasselijk!) naar de geillumineerde fabrieksterreinen. Daar was men aanwezig bij de diverse serenades, gebracht aan de firmanten. Een goed begin, waar toch iets aan ontbrak. De volgende ochtend werd het goedgemaakt. De festiviteiten werden hervat met een H. Mis. De familie Van Dooren en het personeel gingen gezamenlijk naar de kerk. Na de plechtige mis begaf de stoet zich naar de fabrieksgebouwen. In de spinnerij, herschappen in een feestzaal met draperieën, guirlandes, vlaggen en bloe-

Afb. 1 Het tegeltableau dat in 1927 werd aangeboden door het personeel. Thans is het aanwezig in de collectie van het Nederlands Textielmuseum (foto Archief Wolspinnerij Pieter van Dooren, Gemeentearchief Tilburg).

Afb.2 Feestvreugde op het fabrieksterrein. Voor één keer gaf de fraaie fabrieksklok niet het tijdstip aan waarop men binnen moest zijn.

men, voerde de voorzitter van de feestcommissie, J. van Eerdewijk, 't eerst het woord. Wat waardeerde hij nu vooral in de fabrikan-ten? Op de eerste plaats huldigde hij hen om hun werkkraft. Verder vond hij van groot belang 'dat zij niettegenstaande modernere tijden toch hun gevoel voor hun personeel behielden'.

Eind jaren '20 wordt dus voor een ideale harmonie tussen fabrikant en arbeiders nog belangrijk gevonden, dat de fabrikant meeleeft met (zijn) arbeiders.

Als dank bieden de arbeiders noch zichzelf aan in de vorm van een groepsfoto, noch een fabrikantenportret om hen te eren, maar een afbeelding van de fabriek als symbiose van techniek, patroon en arbeiders.

Het geschenk bestaat uit een groot tegelta-bleau (1,10 m breed en 2,10 m lang) waarvan de bovenkant trapvormig is. De voorstelling op het tableau is ontleend aan een luchtfoto van de fabriek uit omstreeks 1920. Het is uitgevoerd door de Porceleyne Fles te Delft. Het tableau kreeg een plaats in de vestibule van het kantoor. (Terzijde: nu aanwezig in het Nederlands Textielmuseum.)

In ideale harmonie

De oudste der firmanten, de heer F.G.P. van Dooren, nam na ontvangst van het tegelta-bleau het woord. Volgens de verslaggever van het feest memoreerde Van Dooren speciaal 'den goeden geest en de prettige verhou-

Afb. 3 Het feestlint (Archief Wolspinnerij Pieter van Dooren, Gemeentearchief Tilburg).

ding, die steeds bij zijne firma bestaat tus-schen patroons en werkvolk'. Van arbeiders-zijde hield de meesterknecht, H. Robben, ook nog een woord. Hij omschreef de ideale harmonie als volgt: 'steeds kunnen geschillen door onderling overleg tot oplossing worden gebracht en, hoewel onder deze omstandig-heden organisatie feitelijk overbodig is, toch worden de arbeiders door den patroon zelf tot organiseren aangespoord'.

Harmonie betekent niet meer 'onderdanig-heid' zoals in 1885, maar 'onderling overleg'. En deze harmonie maakt volgens de meesterknecht vakorganisatie zelfs overbo-dig. Waarom denken de fabrikanten en de katholieke samenleving daar verschillend over? Het antwoord vinden we in de toespraak van de aanwezige minister van Ar-beid, Handel en Nijverheid, prof. Slotema-ker de Bruïne. Hij wijst op de gevaren van de verdergaande industrialisatie, waardoor het patriarchale verband tussen patroons en werklieden in vele bedrijven verdwijnt. En verder: 'In de jagende fabrieken bestaat er een groot gevaar voor den mensch in den ar-beider om onder te gaan — de mensch met zijn vreugde in de natuur, in zijn gezin, voor zijn zieleleven, zijn godsdienstigheid'. Voor Pieter van Dooren lag dat anders. De min-ster had met blijdschap vernomen, zoals hij meedeelde, dat zowel de leiders als de arbe-iders katholiek georganiseerd waren. Op deze wijze kon voor hem een ideale harmonie ont-staan 'waar patroons en arbeiders samen voelen dat hun gezamenlijke werk ten bate van het geheel moet strekken, waarin men-schen kunnen bestaan, menschen met een ziel, met hun stoffelijke, tijdelijke en eeuwige behoeften'.

Was in 1885 een katholieke mentaliteit nog voldoende, in 1927 diende men ook katholiek georganiseerd te zijn. De verzuiling voegde een nieuwe dimensie aan de inhoud van har-monie toe.

Samenvattend kunnen we de ideale harmonie in 1927 als volgt formuleren: het gaat om een patriarchaal verband, waarin de fabrikant meeleeft met het wel en wee van de arbeiders en in onderling overleg met hen geschillen in de fabriek oplost. Het verband krijgt verder inhoud en wordt tevens verzekerd doordat zowel de fabrikant als de arbeiders katholiek georganiseerd zijn.

HULDE aan PIETER L. C. VAN DOOREN,
den energieken oprichter der eerste fabriek door stoom gedreven, te TILBURG.
28 MEI 1827 . 28 MEI 1927